

DIE HERKOMS EN BETEKENIS VAN DIE NAAM ELKANA

A.H. VAN ZYL

Dit is algemeen bekend dat name in die antieke tyd sterk verbind is aan betekenis. Name uit die Semitiessprekende gebied het in die reël een of ander godsdienstige konnotasie gehad: 'n gebed tot 'n god, of 'n belydenis oor 'n god, of 'n toewyding van die naamdraer aan 'n god, of vertroue in 'n God. Voorbeelde uit die Ou Testament is byvoorbeeld: *ʔrahmél*: mag God (die kind) liefhê (Jer. 36:26); *ʔllyyahú*: my God is Yahweh (1 Kon. 17:1); *ʔlímèlèk*: my God is koning (Rut 1:1); *bʔšalʔel*: (die kind staan onder die beskerming van God (Eks. 31:2); *ʔlʔèzèr*: my God is 'n helper (Eks. 18:4). Sulke name was dus gewoonlike teofore eiename. In die naam vir die kind wat pas gebore is, is sy herkoms, sy lewe, teruggevoer tot die god wat vereer is deur sy ouer (pa of ma). Die god word daarom dikwels in die kind se naam gedank of geprys. Voorbeelde hiervan uit die Ou Testament is: *ʔlnātān*: God het (die kind) gegee (2 Kon. 24:8); *nʔtanyāhú*: Jahweh het (die kind) gegee (1 Kron. 25:12). Met die naam *ʔdnīram*: die Here is verhewe (1 Kon. 4:6), is God geloof omdat Hy die kind gegee het.

Soms, soos by 'n profeet se kinders, is daar 'n duidelike boodskap in die naam opgesluit. Jesaja se twee seuns se name is goeie voorbeelde hiervan: *sʔʔr yāsūb* ('n-Oorblyfsel-kom-terug: Jes. 7:3) en *mahēršālāl ḥaš baz* (Plunder-en-Roof-is-Naby: Jes. 8:3). Volgens die konteks van die naam *ʔimmanuʔel*: God is by ons, kon 'n naam 'n dubbele boodskap oorgedra het, afhangende van die betrokkenes se geloofshouding (vergelyking Jes. 7:1–25). 'n Naam het iets gesê, en die naam van 'n gesagsfiguur kon dinge laat gebeur. Uit godsdienstige oogpunt beskou, was die naam van die hoof van 'n gesin dus belangrik. Sy naam kon die opvatting van sy kinders en kleinkinders beïnvloed. Dit geld ook van 'n naam soos Elkana.

Wat sy vorm betref, behoort die naam Elkana tot die oudste groep Hebreeuse name deurdat dit saamgestel is uit 'n naamwoord plus 'n werkwoord.¹⁾ Tallquist²⁾ het vir die Assiries die name *llu-qana*, *Qanā-ilu* en *Sāmās-qana* as eiename uit die Wes-Semitiese taalgebied aanvaar. Die lesing is egter onwaarskynlik en tereg word die element *Qana* in hierdie name deur Stamm³⁾ vervang met *qarnāia*: my horing, my sterkte (krag). Die werkwoordstam *qanû* kom selde voor in Assiries-Babilonies en beteken in dié taalgebied om te hou? (Engels:keep?), om te koop of

om te verwerf.⁴⁾ Die gedagte aan verwerf deur self te maak of te skep, is nie gevind in die Assiries-Babilonies nie.⁵⁾

In die Ugarities kom die stam *qny* wel voor met die betekenis "skep".⁶⁾ Soms is die gedagte "baar" hier op die voorgrond, veral waar dit betrekking het op Aserat, die moedergodin, deur wie die gode voortgebring word binne haar verhouding tot Il en sy *qnyt ilm* genoem word.⁷⁾ Die god Il word deur Aliyan-Baäl genoem *qnyn* en dit staan parallel met *dyknn*: hy wat ons geskep het.⁸⁾ Waarskynlik is die aksent ook in die geval van Il dat hy die gode geskep het deur hulle te verwek. Dit blyk o.a. uit die vermelding dat hy sewentig seuns en dogters gehad het en dat hy die beskikkingsreg gehad het oor die vermoë om kinders te verwek en dat hy dit aan ander kon gee. By geleentheid het hy egter dié vermoë verloor en toe moes hy dit self deur middel van 'n ritueel verwerf.⁹⁾

Die werkwoord *qny* kom voor op 'n septer(?) uit Zenjirli (± 850 vC) in die betekenis "gemaak".¹⁰⁾ In 'n teks uit Karatepe (8ste eeu v.C.?) word Il genoem *qny 'rs*: skepper van die aarde.¹¹⁾ Dieselfde epitheton kom ook voor in 'n inskripsie uit Leptis Magna gedateer in die tweede eeu nC.¹²⁾ Ten spyte van pogings¹³⁾ om die betekenis "om te skep" aan die stam *qny* te ontsê¹⁴⁾, lyk dit tog asof dit 'n betekenismoontlikheid is. Dié betekenis staan vas in die Hebreeus in Deut. 32:6; Ps. 139:13; Spr. 8:22¹⁵⁾ en miskien ook in Gen. 14:19,22; Eks. 15:16; Ps. 78:54; 104:24 en Gen. 4:1. Daarnaas beteken die werkwoord *qnh* in die meeste gevalle in die Hebreeus eenvoudig "om te koop" (Gen. 25:10; 47:20). Die partisipium beteken "koper" (die een wat koop, Spr. 20:3) en vervolgens "besitter, eienaar" (Jes. 1:3). Daarmee is die oorgangsbrug na "bekom" of "verwerf" geslaan (Spr. 16:16; 19:8; vgl *miqnèh qinyānō* in Gen. 31:18). Ofskoon die teendeel beweer word¹⁶⁾, is dit tóg moontlik om die betekenis "koop, bekom, verwerf, maak, skep, verwek en voortbring (of baar)" binne die wye betekenisveld waarbinne die stam *qānāh* in die oorgelewerde tekste gebruik word, te huisves. Op grond van 'n bepaalde handeling (koop, maak, skep, verwek, voortbring) verwerf die subjek 'n gegewene en verkry dit daarmee as eiendom.¹⁷⁾ Of hier 'n primêre voorkeur is, val moeilik te beslis.

Wat vir die doel van die ondersoek na die herkoms en betekenis van die naam Elkana van belang is, is dat die stam *qny* sowel in die Ugaritiese as in die Kanaänitiese tekste voorkom saam met die naam van die god Il. In die Ou-Testamentiese tekste is dit veral gebruik saam met die Naam Jahweh. In al drie tekste (Deut. 32:6; Ps. 139:13; Spr. 8:22) waarin die betekenis "om te skep" vas staan, is Jahweh die subjek. Dieselfde geld van Eks. 15:16 en Ps. 104:24. In Gen. 14:19,22 het ons te doen met 'n saamvoeg van ou tradisies uit Jerusalem waar die assosiasie met die Kanaänitiese Il sterk was¹⁸⁾ en dié tradisie is behou in Ps.

78:35—56. Wat in dié verband dus vas staan is dat die Ou-Testamentiese tradisie daarvan weg geskram het om die skeppingswerk, uitgedruk deur die werkwoord *qanah*, aan die Naam 'el te koppel. Die kombinasie 'el plus *qanah* het in die profetiese Jahweh-kringe 'n al te sterk oud-Kanaänitiese assosiasie met die god Il en sy verbintenis met die godin Ašerat gehad.¹⁹⁾ Die naam Elkana is 'n erfenis uit hierdie oud-Kanaänitiese wêreld. Miskien is dit juis die funksie van die bystelling '*efra tî*' in 1 Sam. 1:1 om aan te dui dat Suf nie gekoppel was aan een van die Israelitiese Istamme nie. Met die uitsondering van Rig. 17:1 waarin daar ook oud-Kanaänitiese invloede 'n rol gespeel het,²⁰⁾ word in al die ander inleidingsformules wat ooreenstem met dié van 1 Sam. 1:1 aangedui aan watter stam die "sekere man" verbind was (Rig. 13:2; 19:1; en 1 Sam. 9:1). Deur te ondertrou met Israelitiese vrouens het die nageslag van Suf, 'n oorspronklike Kanaäniet, die Jahweh-godsdiens aangeneem, maar die naam Elkana is as naam uit die oorspronklike Kanaänitiese groep behou, sy assosiasie dat Il die skepper is, ten spyt.

Die outeur van 1 Samuel kon dié naam nie verander nie. Dit was immers die naam van Samuel se pa, en daar was in die verhaal genoeg getuienis dat Elkana 'n goeie dienaar van Jahweh was. In die res van die Elkana-genealogie het die outeur van 1 Samuel egter die geleentheid benut om 'n Il-assosiasie te omskep tot 'n openlike belydenis vir Jahweh. Die outeur van 1 Samuel het naamlik voorkeur gegee aan die vorm Elihu: Hy (d.i. Jahweh) is God, bo die twee ander moontlikhede Eliël en Eliab.²¹⁾ Laasgenoemde twee vorms kom elders voor as Ili-ilum en Ili-ab (of Abum-ili) en bely albei dat Il god is,²²⁾ en juis daarom het die outeur die vorm Elihu verkies waarmee hy bely het wat ook bely is in die naam Samuel²³⁾ en in 1 Sam. 3:18^b: *yhwh hû*: Hy is Jahweh.

Die naam Elkana kom verder ook nog voor in 1 Kron. 28:7 as naam van die onderkoning van Juda. Sy amp *misne hammèlèk* dui daarop dat hy 'n hoër rang beklee het as Asrikam wat paleisbestuurder was. Dieselfde amp het ook aan die Persiese hof bestaan waar dit volgens Ester 10:3 beklee is deur die Jood Mordegai. Uit koning Agas se optrede (2 Kon. 16:2—4; 2 Kron. 28:1—4) blyk sy noue verbintenis met die ou Kanaänitiese bevolkingsdeel se kultus, en dit is moontlik dat hy uit hulle geleedere iemand as tweede in bevel aangestel het. Daarmee sou hy sy posisie teenoor sy teëstander uit die Noordryk probeer verstewig het. Ook in hierdie geval sou die naam Elkana dus goed inpas as die naam van iemand uit die voor-Israelitiese bevolkingsgroep van Jerusalem (Jebus).

Die naam Elkana kom voor in 1 Kron. 12:6 (MT 7) as die naam van een van die manne wat in Siklag by Dawid aangesluit het. Of almal net van Saul se stamgenote uit Benjamin was (12:2), is onseker, veral as daarop gelet word dat Korag (12:6) volgens Gen. 36:5, 14, 16, 18 'n

Horities-Edomitese stam was en dat 1 Kron. 2:43 'n plek Korag noem wat geleë was binne die magsgebied van Hebron. Ook wat dit betref, kon die betrokke Elkana en van sy makkers uit die nie-Israelietese bevolkingsgroep gekom het.

Al die ander persone met die naam Elkana is in die betrokke lyste (Eks. 6:23, MT 24; 1 Kron. 6:23—36, MT 8:21; 9:16; 15:23) opgeneem saam met Leviete, selfs Elkana die pa van Samuel wat nie in 1 Sam. 1:1 as 'n Leviet beskou is nie.²⁵⁾ Wanneer hierdie lyste egter geografies ontleed word, word die naam Elkana gekoppel aan Korag (Eks. 6:23) aan wie ook Dawid se dapper man gekoppel is (vgl by 1 Kron. 12:6). In die tyd van die Kronis was daar, o.a. danksy die prediking van 1 Samuel 1, nie meer enige vooroordeel gekoppel aan die naam Elkana nie, en kon mense met hierdie naam tempeldiens verrig, al was hulle afkomstig uit die nedersettings van die Netofaners (1 Kron. 9:16).

Notas

1. Vgl M. Noth, *Die Israelitischen Personennamen im Rahmen der Gemeinsemitischen Namengebung*, Stuttgart 1928, 20.
2. K.L. Tallquist, *Assyrian Personal Names*, Helsingfors 1914, 99, 183, 212.
3. J.J. Stamm, *Die Akkadische Namengebung*, Leipzig 1939, 322, vgl ook 212.
4. CAD vol. 13, Chicago-Glückstadt 1982, 91; W. von Soden, *AHW*, Wiesbaden-Harrassowitz 1965, 878.
5. Dit blyk reeds uit B. Gemser, *De Beteekenis der Persoonsnamen voor onze kennis van het Leven en Denken der Oude Babyloniërs en Assyriërs*, Wageningen 1924. Die stam *qanû* ontbreek in name waarin die god as skepper van die mens (79—89) of die mens as skepsel van die god (151—154) aangedui word (vgl ook 231).
6. J. Aistleitner, *Wörterbuch der ugaritischen Sprache*, Berlin 1965, 279, gee die volgende betekenisse aan: 1) schaffen, hervorbringen; 2) schmieden (e.Plan); kaufen, erwerben(?); vgl ook C.H. Gordon, *Ugaritic Manual*, Roma 1955, 320; J.P. Lettinga, "De Godsdiensten der Kanaänieten en Arameërs", in: G. van der Leeuw, *De Godsdiensten der Wereld II*, Amsterdam 1958, 319.
7. Vgl. W.F. Albright, "The Natural Force of Moses in the Light of Ugaritic", *BASOR* 94 (1944), 34, n.21; F M Cross, *Canaanite Myth and Hebrew Epic*, Cambridge-Massachusetts 1973, 15, 50—51.
8. Vgl. H.L. Ginsberg, "The North-Canaanite Myth of Anath and Aqht", *BASOR* 98 (1945), 22 n.68; O. Eissfeldt, *El im ugaritischen Pantheon*, Berlin 1951, 55; M. Pope, *a.w.*, 51.
9. Vgl. C.H. Gordon, *Ugaritic Handbook*, Roma 1947, 144—145, teks 52: 31.65.
10. H. Donner und W. Röllig, *Kanaanäische und Aramäische Inschriften Band II*, Wiesbaden 1966, 35 teks nr 5 r.1. Tereg vertaal F Rosenthal, *ANET*, Princeton 1935, 501 hier met "fashioned".
11. H. Donner und W. Röllig, *a.w.*, 37 teks nr. 26 A, IKII r.18. Vgl. ook H. Donner und W. Röllig, *a.w. Band III*, Wiesbaden 1968, 37; F. Rosenthal, *a.w.*, 499.
12. H. Donner und W. Röllig, *a.w. Band II*, 133 teks nr 129 r.1.
13. G. Levy della Vida, "El 'Elion in Genesis 114:18—20", *JBL* vol 63 (1944), 1 n.1.

14. Vir 'n volledige bespreking vgl U. Cassuto, *pyrws % sfr br'syt, hlq': m'dm^cd nh*, Jerusalem 1953, 132–135 wat ook die betekenis "om te skep" bevestig vir die Arabies en die Aramees; W. Schmidt, *THAT VOL 2*, München-Zürich 1976, 650–659; Koehler-Baumgartner-Stamm, *Hebräisches und Aramäisches Lexicon zum Alten Testament*, Leiden 1983, 1038–1039; C. Westermann, *Genesis 1–11*, Neukirchen-Vluyn 1966, 394–397.
15. W. Schmidt, *a.w.*, 657; M. Noth; *a.w.*, 172–173; vgl. ook A. van Selms, *Marriage and Family Life in Ugaritic Literature*, London 1954, 64 n.9. Die Hebreuse en Kanaänitiese plekname waar die stam *qānā* (*qny*) voorkom (vgl bv J.A. Knudtzon, *Die El-Amarna Tafeln Band II*, Leipzig 1915, 737, 1295, hou eerder verband met die Hebreuse woord *qānē*, riet (Ugarities *qn*, akkadies *qanū*) en 'n plek soos *nahal qānā* moet met Rietspruit vertaal word (Jos 16:8). R. Borger, "Gen IV 1" VT 9 (1959), 84–85 aanvaar vir Gen. 4:1 die betekenis "koop".
16. Vgl. bv. P. Humbert, "Qānā en hébreu biblique", *Opuscules d'un Hébraïsant*, Neuchatel 1958, 166–174; "Emploi et portée du verbe bārā (créer) dans l'Ancient Testament", *a.w.*, 146–165.
17. Vgl. bv. Ed. König, "Der Evaspruch in Gen 4,1", *ZAW*, vol 52 (1934) 22–32; L. Koehler, "Mitteilungen", *ZAW*, vol 52 (1934) 160; W.A. Irwin, "Where shall wisdom be found?", *JBL* vol. 80 (1961) 133–142; F. Stolz, "Strukturen und Figuren im Kult von Jerusalem", *BZAW* 1970, 130–170.
18. Vgl. bv. C. Westermann, *Genesis 12–36*, Neukirchen-Vluyn, 1977 241–243; W. Schmidt, *a.w.*, 657; G. Levy della Villa, *a.w.*, p.1 n.1; M. Pope, *a.w.*, p.52.
19. Vgl. A. van Seims, *a.w.*, 63; F.M. Cross, *a.w.*, 15; O. Eissfeldt, "El and Yahweh", *JSS*, vol. 1 (1956) 27–30; Resente opgrawings te Silo het aan die lig gebring dat Silo 'n oud-Kanaänitiese kultiese sentrum was lank voor die intog van die Israelitiese stamme, vgl I. Finkelstein, "Shiloh Yields Some, but not All of its Secrets", *BAR*, no. 12 (1986) 34, 39.
20. Vgl. Rig. 17:6; J. de Fraine, *Rechtens*, Roermond en Maaseik 1955, 103; H.W. Hertzberg, *Die Bücher Josua, Richter, Ruth*, Göttingen 1965, 238.
21. A.H. van Zyl, "Die Teologie van 'n Naam", *NGTT* 23 (1982), 317–319.
22. Vgl. F.M. Cross, *a.w.*, 13; B. Gemser, *a.w.*, 48; Stamm, *a.w.*, 297–300.
23. A.H. van Zyl, "The Meaning of the name Samuel", *OTWSA* 1969, 128.
24. Vgl. K. Roubos, *1 Kronieken*, Nijkerk 1969, 104.